

A román állambiztonság szervezeti felépítése és működése, 1944–1989 (1. rész)

1. A Securitate előzményei és szervezete 1944–1964 között¹

Románia a többi kelet-európai kommunista országhoz hasonlóan a politikai hatalom eszközeként használta a nyílt terrort. Ezt két fázisban alkalmazta: előbb a hatalomkonszolidáció éveiben, az ellenfelek eltávolítása érdekében, második lépcsőben pedig azért, hogy biztosítsa a társadalom alkalmazkodását az immár győztes forradalom játékszabályaihoz. Románia esetében az első fázis az 1945–1964 közötti időszakot ölelte fel, amelynek utolsó évében a politikai foglyok közkegyelemben részesültek, míg a második fázis 1964-től 1989-ig tartott. 1964-ben a rendszer által gyakorolt elnyomás mértékében érzékelhető változás állt be. Addig, azaz Gheorghe Gheorghiu-Dejnek a Román Munkáspárt (RMP) főtitkári székében betöltött utolsó előtti évéig, az állami erőszak a romániai társadalom nagy részét érintette. 1964-től azonban a társadalom számára meghatározó elemmé inkább a félelem vált, mintsem maga a Securitate és a Ceaușescu-rezsim (1965–89) által gyakorolt terror. A Ceaușescu-rendszernek, számtalan felháborító, emberi méltóságot és jogokat sértő visszaélése ellenére, javára írható, hogy sosem alkalmazta a Gheorghiu-Dej-korszak nagy részére jellemző tömeges letartóztatások és belső áttelepítések módszerét.

Az 1944. augusztus 23-i államcsínyt követően, amikor Mihály király elrendelte a németbarát Ion Antonescu diktátor letartóztatását, Románia olyan független állammá vált, amely korábbi ellenfelei oldalán viselt háborút korábbi szövetségesei ellen. Amikor a szovjet csapatok augusztus 30-án bevonultak Bukarestbe, az átmeneti kormány készen állt tárgyalni a fegyverszünet feltételeiről. Sztálin a fegyverszünetet arra használta fel, hogy visszafordítsa az augusztus 23-i államcsíny azon hatásait, amelyek képesek lettek volna veszélyeztetni a szovjet befolyás érvényesítését a román államügyekben. A politikai kezdeményezés visszaszerzése érdekében Sztálin a fegyverszüneti megállapodást úgy alakította ki, hogy az megteremtse a jogi keretet a szovjet politikai és gazdasági érdekek dominanciájának érvényesítéséhez.

A politikai rendőrség a kommunista párt nyers elnyomó eszközeként működött. Megszervezése szovjet minta és irányítás mellett történt. Tágabb értelemben a szovjet hatóságok által a *Siguranța*-nak – a politikai rendőrségnek – szánt szerep hasonló volt, mint amilyent Károly király és Antonescu marsall diktatúrája idején már játszott, azzal a fő különbséggel, hogy míg 1938 és 1944 között az elnyomás egy sajátos társadalmi csoport, a zsidó közösség, valamint egyes ellenzéki személyiségek ellen irányult, az államcsíny után már kiterjedt a teljes romániai társadalomra. A népi demokrácia építésében a politikai rendőrség feladata a korábbi politikai intézmények és társadalmi struktúrák eltörlése volt. A rendőrségi erőszak és beavatkozás a mindennapi élet részévé, sőt jellemzőjévé vált, és olyan félelemmel áthatott lelkiállapotot generált a társadalomban, amely átalakította nemcsak a társadalomszerkezetet, hanem az egyének magatartását is.

A titkosszolgálat (*Serviciul Special de Informații*, SSI) és a *Siguranța* szovjet befolyásának biztosítása 1944 ősztől úgy történt, hogy a fenti szervezetekbe fokozatosan beépültek a Hazafias Gárdának nevezett és Emil Bodnăraș szovjet ügynök által vezetett kommunista milícia tagjai, valamint további NKVD-/NKGB-ügynökök. Az SSI és a *Siguranța* ellenőrzését biztosította Petru Groza kormányának 1945 márciusában való felállítása is. Groza április 27-én Bodnărașt, a Minisztertanács főtitkárát bízta meg az SSI felügyeletével. A megbízás szerint az SSI állományát „saját polgári személyzete és a főtitkár javaslatára a Hadügyminisztérium tartalékos katonai állománya” alkotja. Az SSI igazgatójává, Bodnăraș felügyelete alatt, egy másik szovjet ügynököt, Szergej Nikonovot

neveztek ki.

Az SSI feladatai közé tartozott „a legmagasabb államérdeket képező általános hírszerzési információk gyűjtése”. Szervezetileg négy részlege volt, amelyeket a későbbiekben igazgatóságoknak neveztek, valamint egy titkársága. Az első részleg feladata a „politikai, gazdasági, társadalmi és katonai jellegű külföldi hírszerzés” valamint a „külföldi diplomáciai képviselők ellenőrzése” volt. A részleg három földrajzi alapon szervezett osztályra tagozódott, nevezetesen a „Déli”, a „Nyugati” és az „Északi” osztályokra. Az első részleghez tartozott a román állampolgárok országból való ki- és beutazását ellenőrző vízum- és útlevélliroda, amely egyúttal kiváló eszköznek bizonyult rész munkaidős informátorok beszerzéséhez. Itt találjuk nyomát először egy román kormányzati hivatal azon politikai állásfoglalásának, miszerint az útlevél-kiállítás a kérelmezőnek az állambiztonsági szervekkel való együttműködési hajlandóságától teszik függővé. Ez a taktika szerves részét képezte a kommunista rendszer kényszerítő eszköztárának egészen Ceaușescu hatalomból való elmozdításáig.

Az SSI többi részlege a belső hírszerzésért, valamint a polgári és katonai elhárításért felelt. Az elhárításért felelős részleg vezetőjévé a besszarábiai születésű, orosz nemzetiségű Pjotr Goncearucot neveztek ki. Eduard Mezincescu magas rangú külügyminisztériumi tisztviselő szerint, aki több alkalommal is találkozott vele szakmai ügyekben, Goncearuc egy „ravasz vadállat” volt, akinek a kihallgatási módszerei „nagyon hatékonyak” bizonyultak.

A lehallgatások és célszemélyek követése, a *Siguranța* egy párhuzamos igazgatóságával együttműködve, az SSI negyedik részlegéhez tartozott. A katonai hírszerzés a Katonai Vezérkar Második Osztályának (Sectia a II-a a Marelui Stat Major) hatáskörében maradt, ugyanakkor ez is alá volt rendelve a szovjet „gazdának”, a GRU-nak. 1945-ben a román állambiztonsági és hírszerzési szolgálatok behódoltatása a Szovjetunió érdekeinek azzal vált teljessé, hogy az akkor még háború előtti nevén (*Directia Poliției de Siguranță*, [DPS]) ismert politikai rendőrséget Pantelimon Bodnarenko felügyeletére bízták. A Pantyusa néven is ismert Bodnarenko ukrainai születésű szovjet ügynök volt, aki kémkedés miatt a '30-as évek végén börtönben is ült Romániában. Román nevet is felvett, Gheorghe Pintilie, akárcsak az SSI-s Szergej Nikonov (Serghei Nicolau) és több, a Szovjetunióban kiképzett ügynök, akik a későbbiekben csatlakoztak Bodnarenkóhoz a *Siguranța* vezetésében, köztük az Alexandru Nicolski nevet felvevő Boris Grünberg is. A Bodnăraș és Pintilie részére utasításokat közvetítő szovjet állambiztonsági vezetők között megtalálható volt Dimitrij Georgievics Fedicskin, 1944–1947 között Romániába delegált szovjet főtanácsadó, és az NKGB Külföldi Hírszerző Csoportfőnökség (INU) képviselője.

A Groza-kormány hivatalba léptetése után a DPS-t négy, *szolgálatnak* nevezett részlegbe szervezték. Az első részleg foglalkozott a külföldiek mozgásával és tevékenységével, a második követte a feltételezett felforgató elemeket, a harmadik feladatkörébe tartozott a levélküldemények ellenőrzése, míg a negyedik biztosította a szervezeten belül a rádiókapcsolatot. 1946-ban egy új, „különleges mobilbrigád” létrehozására került sor a DPS-en belül, amelynek feladatai kiterjedtek a letartóztatásokra és a foglyok szállításának megszervezésére is. Utóbbiak száma azt követően nőtt rohamosan, hogy Groza miniszterelnök 1945. március 7-én meghirdette a „fasiszták” kisöprését a közéletből.

1948 augusztusában Pintiliét áthelyezték a Központi Bizottság adminisztratív és politikai osztályának vezetéséből a frissen átszervezett *Siguranța* élére. Ekkor vette fel a szervezet az Országos Népbiztonsági Igazgatóság (*Directia Generală a Securității Poporului*, DGSP), röviden Securitate nevet. Az új név új küldetést is jelzett. Az állambiztonság formálisan továbbra is a Belügyminisztérium szervezetébe tartozott, szerepe pedig a 221/1948. sz. alapító rendelet (1948. augusztus 30.) szerint az volt, hogy „megvédje a demokratikus vívmányokat, és biztosítsa a Román Népköztársaság biztonságát a szervezkedő belső és külső ellenséggel szemben”. A „demokratikus vívmányok” védelme az RMP hatalmon maradásának biztosítását jelentette, és ezáltal az új Román Népköztársaság hivatalosan is rendőrállamként határozta meg magát. A Securitate tisztjeinek 90%-a párttag volt, Pintilie KB-tagsága pedig implicit módon is jelezte, hogy a szervezet a párt ellenőrzése alatt áll.

Két héttel korábban, augusztus 15-én Gheorghe Pintilie altábornagyot rendeletben a DGSP igazgatójává nevezték ki. Szeptember 1-jén két további helyettest kapott vezérőrnagyi rangban: a besszarábiai származású, orosz anyanyelvű Alexandru Nicolskit, valamint az ugyanonnan származó, ukrán nemzetiségű Vladimir Mazurut, aki a későbbiekben lengyelországi nagyköveti tisztséget is betöltött. Mindhárman az ekkor MGB néven ismert szovjet állambiztonság tagjai voltak.

A frissen megalakult DGSP tevékenységét az MGB tanácsadói felügyelték. 1949 és 1953 között a bukaresti MGB főtanácsadói szerepét Alekszandr Szaharovszkij töltötte be, aki 1956-ban a KGB első főcsoportfőnökségének vezetője volt. A DGSP tíz országos vagy központi igazgatóságra tagozódott:

A DGSP (*Securitate*) szervezete az 1948. augusztus 30-i alapító rendelet szerint:

- I. Belső Hírszerzési Igazgatóság (*Informații interne*)
- II. Szabotázselhárítási Igazgatóság (*Contrasabotaj*)
- III. Rendőrség és Fegyintézetek Belső Elhárítási Igazgatósága (*Contraspionaj în închisori și poliție*)
- IV. Fegyveres Erők Belső Elhárítási Igazgatósága (*Contraspionaj în forțele armate*)
- V. Bűnügyi Vizsgálatok Igazgatósága (*Anchete penale*)
- VI. Minisztériumok Védelmének Igazgatósága (*Protecția ministerelor*)
- VII. Technikai Igazgatóság (*Technică*) (például telefon- vagy egyéb lehallgatások)
- VIII. Személyzeti Igazgatóság (*Cadre*)
- IX. Politikai Igazgatóság (*Politică*) (párton belüli elhárítás)
- X. Adminisztratív Igazgatóság (*Administrativă*)

További alosztályok foglalkoztak a levélküldemények ellenőrzésével, megfigyeléssel, lehallgatással, és volt egy rejtjeles kommunikációval foglalkozó részleg, valamint egy titkárság is. Létrehoztak 12 tartományi, köztük a Bukaresttel foglalkozó igazgatóságot is.

A DGSP szervezete az 50/1951-es (1951. március 30-i) rendelet után, immár Országos Állambiztonsági Igazgatóság (*Direcția Generală a Securității Statului, DGSS*) néven:

- A) Külföldi Hírszerzési Igazgatóság (*Informații externe*)
- B) Kémelhárítási Igazgatóság (*Contraspionaj*)
- C) Szabotázselhárítási Igazgatóság (*Contrasabotaj*)
- D) Szállítás(biztosítási) Igazgatóság (*Transporturi*)
- E) Milícia Belső Elhárítási Igazgatósága (*Contraspionaj în Miliție*)
- F) Megfigyelési Igazgatóság (*Supraveghere*)
- G) Bűnügyi Vizsgálatok Igazgatósága (*Anchete penale*)
- H) Fegyveres Erők Belső Elhárítási Igazgatósága (*Contraspionaj în forțele armate*)
- I) Pártvezetés Személyi Biztonságát Felügyelő Igazgatóság (*Protecția conducerii partidului*)
- J) Oktatási- és Káderigazgatóság (*Cadre și școli*)
- K) Ügyviteli/Adminisztratív Igazgatóság (*Administrativă*)
- L) Politikai Igazgatóság (*Politică*)

További osztályok foglalkoztak a könyveléssel, az archiválással, a levélküldemények ellenőrzésével, a titkos dokumentumok szállításával, valamint rendelkezésre állt egy titkárság is. Annak érdekében, hogy lefedjék az 1950 szeptemberében végrehajtott helyi közigazgatási reform által létrehozott új területi tagozódást, amelynek eredményeként a korábbi megyéket 28 tartományba szervezték, a tartományi igazgatóságok számát is 28-ra növelték.

1952. szeptember 20-án a Belügyminisztériumtól különálló szervezatként létrejött az Állambiztonsági Minisztérium (*Ministerul Securității Statului*), amely magába foglalta a DGSS-t is. 1953. szeptember 7-én a két minisztériumot összevonták.

Az SSI, amely a külföldi hírszerzésért és elhárításért volt felelős, 1948–1951 között párhuzamosan dolgozott a DGSP I. és IV. Igazgatóságával, amikor is beolvadt a

Securitatéba. Tartományi igazgatóságokat (*directții regionale*) hoztak létre Bukarest főváros, illetve Brassó, Kolozs, Constanța, Craiova, Galați, Iași, Nagyvárad, Pitești, Ploiești, Szeben, Suceava és Temesvár tartományok lefedésére. A tartományi igazgatóságok belső szervezeti tagozódása a tíz országos igazgatóságát tükrözte, amelyeknek az alárendeltségébe az egyes tartományi részlegek is tartoztak. Továbbá minden tartományi igazgatóság tovább tagozódott megyei kirendeltségekre (*servicii județene*), amelyek alá pedig a városi és községi állambiztonsági irodák voltak rendelve (*birouri de securitate*).

1949 elején két újabb belbiztonsági szervezet alakult: január 23-án a rendőrség, illetve a vidéki csendőrség korábbi feladatkörének ellátására létrejött a milícia (*Directia Generală a Miliției*), február 7-én pedig felálltak az állambiztonsági fegyveres alakulatok (*trupele de securitate*), amelyek feladatköre a csendőrség feladatait foglalta magába. Mindkét szervezet a Belügyminisztérium alárendeltségébe tartozott. A milícia feladatai kiterjedtek a frissen bevezetett személyi igazolványok kiállítására, amelynek köszönhetően könnyen ellenőrizhette a lakosság belső mozgását, követhette a gyanús elemeket, s hajthatta végre a kitelepítéseket, amelyeknél nemegyszer a hadsereg közreműködésére is sor került. A biztonsági erők – állományát 1951 decemberében 2000 tiszt, 3000 tiszthelyettes és 59 000 közkatoná alkotta – feladatai közé tartozott a közrend védelme a főbb iparvárosokban, valamint a kormányzati intézkedésekkel, például a kollektivizációval vagy az államosítással szembeni ellenállás elfojtása. Az 1950-es évek során kivezényelték őket a hegyvidéki területekre az ottani, főleg katonatisztekéből és jobboldali érzelmű fiatalokból álló ellenállási mozgalmak leverésére, valamint a munkatáborok ellenőrzésére. 1950-ben a kényszermunkára vezényelt állampolgárok felügyeletét a Belügyminisztérium különleges osztályának (*Directia Unităților de Muncă*) hatáskörébe utalták.

Az 1980-as évekre a biztonsági erőket a Securitate (*Departamentul Securității Statului*, DSS) alárendeltségébe sorolták. Vezetője 1989 decemberében Dumitru Ghiță vezérőrnagy volt. A testület létszáma 23 370 fő volt, ebből 2300 hivatásos tiszt, akik a băneasai katonai akadémiát végezték el, míg a többiek a 18 hónapos katonai szolgálatot ebben az egységben teljesítő sorozott katonák voltak. A toborzásnál igen szigorú kiválasztási szabályokat alkalmaztak. Azokat, akik (vagy szüleik) büntetett előéletűek voltak, esetleg külföldön élő rokonokkal rendelkeztek, elutasították, a magyar nemzetiségűek közül pedig csak igen keveset vettek fel. A biztonsági erők feladata a közrend biztosítása és az esetleges tiltakozó csoportok által szervezett, az állam biztonságának veszélyeztetésére alkalmas zavargások leverése volt. Meglepő módon 1989 decemberében a temesvári és bukaresti utcai tüntetések leverésében kisebb szerepet játszottak, mint a hadsereg, bár a Nicolae Andruța Ceaușescu, a diktátor testvére vezette – a băneasai akadémia katonanövendékeiből álló – egység december 21-én a bukaresti Hotel Intercontinental előtt több fiatal tüntető halálát okozta.

Az eddig megjelent kutatások nem tartalmaznak adatokat a Securitate éves költségvetésére vonatkozóan. Ugyanakkor az állami költségvetést az 1950-es évek első felében rendszeresen kiegészítették az Izraelbe kivándorolni óhajtó romániai zsidók útlevíl-ügyintézésének során nyert bevételekkel. A nem hivatalos tarifa a kivándorolni kívánó személy képzettségétől függően 4000 és 8000 dollár között mozgott, majd 1967 után hasonló nagyságrendű összegeket kértek a Nyugat-Németországba emigrálni kívánó szászoktól és sváboktól is, akiknél a tarifa személyenként 8000 német márka volt. A Securitate azáltal, hogy ellenőrzése alá vonta a román exportot, a kommunista állam leggazdagabb intézményévé vált. Gheorghiu-Dej alatt a kivándorlási pénzekből származó bevételeket ipari és mezőgazdasági projektekre fektették be, ezzel szemben a szászok által befizetett összegeket a – ténylegesen a Securitate állományába tartozó – útlevíl-ügyintézők tették zsebre, és ennek egy bizonyos százalékát állítólag befizették egy svájci bankszámlára Ceaușescu részére. A román fegyverexport egy részét a Dunărea külkereskedelmi vállalat bonyolította le, amely a Securitate fedőcége volt. Az így megszerzett jövedelmek tették lehetővé, hogy a Securitate speciális lehallgató- és megfigyelőberendezéseket szerezzen be saját céljaira. További fegyvereladások lebonyolítására is sor került Marin Ceaușescu, az elnök testvérének közvetítésével, aki a bécsi külkereskedelmi misszió vezetője volt, és aki 1989. december 28-án öngyilkosságot

követett el. A fegyvereladásokból származó jövedelmet is – a rendelkezésre álló információk (a román kormány által 1991-ben felkért kanadai Peat Marwick könyvvizsgálói jelentése) szerint egy titkos svájci bankszámlán helyezték el.

További keményvaluta-forrást képeztek a Securitate számára azok a díjak, amelyeket a Securitate által ellenőrzött vállalatokkal – például a *Crescent*, *Terra*, *Delta* és *Trawe* – szerződést kötő külföldi cégek fizettek ezen vállalatok igazgatóinak a szerződés aláírásáért cserébe. Ezeket a befizetéseket a Securitate Külföldi Hírszerzés Központján (*Centrul de Informații Externe*, CIE) belül működő különleges ügynökségen, az AVS-en (*Acțiuni Valutare Speciale*, azaz különleges valutaügyletek) keresztül bonyolították, amely 15-20 alkalmazottal működött. Az AVS fedővállalataként egy *Argus* nevű céget használtak, amely a fenti külkereskedelmi vállalatok alkalmazottainak fizetését is rendezte. Liviu Turcu, volt állambiztonsági tiszt szerint a Románia területén bonyolított különleges valutaügyletekért az 1980-as évek közepéig a III. Igazgatóságon belüli gazdasági elhárítással foglalkozó osztály felelt. Ugyanez az osztály vett részt a külföldi üzletemberek és ezek romániai irodáinak megfigyelésében, az Argus pedig ennek a tevékenységnek a fedésére használták. Később ezt az osztályt a CIE-n belül az AVS operatív ellenőrzése alá helyezték.

A Securitate intézkedéseinek jogalapját 1949-ben teremtették meg, amikor bűnténnyé minősítették a kommunista rendszerrel való szembenállást. 1949. január 12-étől a hazaárulás és a gazdasági szabotázs büntetése megállapítása esetén halálbüntetés is kiszabható volt, és egy rendelet szerint „a társadalomra veszélyes” cselekedetek akkor is büntetendők voltak, hogyha az adott cselekedet „nem szerepelt kifejezetten büncselekményként a büntető törvénykönyvben”. Ugyanakkor a házi őrizet alkalmazása ekkor még törvénytelen volt, mivel 1949-ben nem szerepelt a hatályos törvényekben. Egy 1950. augusztus 12-i törvény halálbüntetést írt elő a nemzeti függetlenség és szuverenitás elleni büncselekmények, a „tömeges katasztrófához” vezető, foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés, katonai felszerelés eltulajdonítása és rongálása, állami rend elleni összeesküvés, kémkedés és gazdasági szabotázs büntetésére. Szintén halálbüntetést vont maga után államtitkok kiadása egy idegen hatalom részére, valamint az „összeesküvés a Román Népköztársaság belső és külső biztonsága ellen”, bár a törvény nem tartalmazta sem az államtitkok, sem az összeesküvés fogalmának meghatározását. Az „ellenforradalmi büncselekmények” törvényi tényállása az 1949. évi 83. sz. rendeletben jelent meg először. A rendelet értelmében akár 15 év kényszermunkára ítélték azokat, akik ellenszegültek az 1945-ös és 1949-es földreform keretében végrehajtott kisajátításoknak.

A rendszer elnyomó politikájának végrehajtásával az Alexandru Drăghici vezette Belügyminisztériumot és a Gheorghe Pintilie vezette Securitatét bízták meg. Drăghici alkalmazta a Minisztertanács 1952. augusztus 22-i, Gheorghiu-Dej által ellenjegyzett határozatát, miszerint a börtönöket és taborokat „munkatáborokká” nevezték át. Az internálандók kiválasztására Drăghici 1952. augusztus 25-én a Belügyminisztérium keretében egy bizottságot állított fel, amelynek vezetését Pintiliére bízta, aki akkor a helyettese és egyúttal a Securitate vezetője volt.

A letartóztatások és büntetőeljárások kezdeményezéséért felelős állami szerv a kommunista rendszerek egyik sajátos intézménye, a románul Procuratura néven ismert ügyészség volt. Az ügyészség 12 igazgatóságra tagozódott, és jogköre kiterjedt mind a katonai, állambiztonsági, mind a polgári büntetőügyekre, a bíróságok és a katonai rendőrség nyomozati tevékenységének ellenőrzésére, a büncselekmények esetén kiszabandó büntetések meghatározására és a börtönök ellenőrzésére is. A Securitatéhoz hasonlóan az ügyészség is nagymértékben támaszkodott a hálózati úton szerzett információkra. Tevékenységét Andrej Visinszkij, az 1930-as évekbeli szovjet kirakatperek főügyészének szellemében végezte („informátorok ezrei biztosítják, hogy a Procuratura gyorsan cselekedhessen”). A besúgókat tehát nemcsak bátorították, hanem jutalmazták is.

Az 1956-os magyar forradalmat követően Gheorghiu-Dej mindinkább különbséget tett a szovjet modell és a Szovjetunió között. Azáltal, hogy az előbbit választotta, pártját és az országot külön útra vezette. Az RMP főtitkára függetlenítette országát a szovjet befolyástól, és elutasította azt a KGST-n belül Romániának szánt szerepet, hogy az

iparosodottabb tagországok, mint Kelet-Németország és Csehszlovákia, „gabonaraktárává” váljon. Ugyanakkor itt egy paradox helyzettel találkozunk: Gheorghiu-Dej az iparosítás sztálinista értéke iránti elkötelezettsége tette „nemzeti kommunistává”. Ezzel magyarázható az 1957-ben kezdődő és 1958-ban tetőző új letartóztatási hullám, amikor ismételen börtönbe került több olyan ellenzéki személy, akiknek előző börtönbüntetése 1956-ban vagy azelőtt járt le. Amikor Románia konszolidálódott, Gheorghiu-Dej elég magabiztosnak érezte magát ahhoz, hogy 1962-ben engedélyezze a politikai foglyok első részleges amnesztiáját, amelynek keretében hivatalos adatok szerint 1304 személy szabadult. A következő évben további 2892 személy került szabadlábba, majd 1964 első négy hónapjában az utolsó 464 főt is kiengedték.²

Hruscsov 1964. október 14-i szovjet pártfőtitkári pozíciójából való elmozdítása lehetővé tette Gheorghiu-Dej számára, hogy megerősítse a Moszkvától való elszakadást. Kihasználva a szovjet vezetésben végbemenő változásokat, október 21-én a román pártvezér felszólította a szovjet nagykövetet, hogy vezényeljék ki Romániából a KGB-tanácsadókat. Moszkva gyorsan reagált: másnap Vlagyimir Jefimovics Szemicsasztnij, a KGB elnöke állítólag táviratozott Alexandru Drăghici belügyminiszternek, emlékeztetve őt, hogy Románia a szovjet „védernyő alatt” él, és hogy Gheorghiu-Dej mostani akciójának meglesz a börtje. Hasonló távirat érkezett Nicolae Doicaru tábornok, a Külföldi Hírszerzési Igazgatóság (*Directia Generală Informații Externe*, DGIE) vezetőjének asztalára Alekszandr Szaharovszkitól, korábbi bukaresti MGB-tanácsadótól, aki akkoriban a hírszerzés vezetője volt. Sőt, novemberben Szaharovszki, majd Szemicsasztnij váratlan látogatást is tettek Bukarestben.

A tárgyalások a bukaresti KGB-tanácsadók hazahívásáról Gheorghiu-Dej és az új szovjet vezető, Leonid Brezsnyev között egészen november végéig eltartottak. A tárgyalásokba bevonták Alekszandr Selepint is, aki 1961 decemberéig a KGB elnöke volt, majd áthelyezték a KGB felett ellenőrzést gyakoroló SZKP Központi Bizottságának Központi Ellenőrző Bizottsága élére. Szaharovszkit különösen bántották a fejlemények, hiszen a Securitate az ő bábáskodása mellett jött létre 1948-ban, de végül a szovjet vezetés kapitulált. 1964 decemberében visszahívták a szovjet tanácsadókat, és a román hatóságok hozzájárultak ahhoz, hogy az általuk használt lakásokból bármit magukkal vigyenek. Így a Varsói Szerződés országai közül a román állambiztonsági szolgálatok szabadultak meg elsőként a szovjet tanácsadóktól, sőt, ami a Külföldi Hírszerzési Igazgatóságot, a DGIE-t illeti, az egyetlen külföldi hírszerzési szolgálat volt a keleti tömb államai közül, amelyik 1989-ig ebben a privilégiumban részesült. Ez természetesen nem jelentette a KGB-vel való együttműködés teljes megszakítását.

A KGB-tanácsadók visszavonásának egyik feltétele az volt, hogy a DGIE továbbra is teljesíti a Varsói Szerződésből Romániára háruló kötelezettségeket, azaz részt vesz a Szovjetunió által koordinált kémtevékenységben. Moszkva az 1960-as években a hírszerzés első számú feladatának a védelem területét határozta meg, és nagy hangsúlyt fektetett a tudományos és műszaki területen folytatott kémkedésre. Mind a KGB külföldi hírszerzéssel foglalkozó I. Főcsoportfőnöksége, mind a katonai hírszerzésért felelős GRU meghatározta a Varsói Szerződés többi tagállamában működő társszervek, azaz Románia esetében a DGIE és a hadsereg keretében működő Hírszerzési Osztály (DIA) feladatait. A tudományos és műszaki területen folytatott szovjet hírszerzési tevékenységet a Katonai Ipari Bizottság (VPK) koordinálta, és fő célpontjai az Egyesült Államok, Nyugat-Németország, Franciaország és Nagy-Britannia voltak.

A román és a szovjet polgári és katonai hírszerző szolgálatok közötti együttműködés kettős célt szolgált. Ennek köszönhetően nemcsak hírszerzési célú információgyűjtésre került sor a szovjet szükségleteknek megfelelően, hanem az információgyűjtésben részt vevő román tiszteknek sem kellett az 1960-as években megkülönböztetett lojalitással eljárniuk az operatív tevékenységük során, mivel a két ország hírszerzési célkitűzései megegyeztek. A román hírszerző és állambiztonsági tisztek szovjetunióbeli képzései tovább erősítették ezt a szovjet „gazdához” fűződő különleges kapcsolatot. Ilyen körülmények között a szovjet–román viszony ellentmondásossá vált, mert Románia eltávolodása Moszkvától nem volt annyira jelentős, mint amennyire a külföld, különösen a Nyugat felé propagálták, s nem akadályozta meg a románok együttműködését hírszerzési és állambiztonsági kérdésekben.

Sőt, az 1960-as évek elején a DGIE számos sikert könyvelhetett el a KGB számára. 1962-ben a Párizsba kihelyezett DGIE-tiszt, Mihai Caraman beszervezte Francois Roussilhe-t, a NATO-központ könyvtárának alkalmazottját, akitől több száz titkos dokumentumot szerzett meg. A KGB annyira fontosnak tartotta Caraman akcióját, hogy úgy döntöttek, a Caraman által Moszkvából kapott aranyérmével fogják kifizetni a franciát. A következő évben Caraman vette át a török állampolgárságú Nahit Imre magas rangú katonatiszt tartását, akit a DGIE Ankarában szervezett be, majd innen Párizsba helyezték át a NATO pénzügyi igazgatóhelyettesének. Annak érdekében, hogy e két kapcsolatot maximálisan kihasználhassák, Caramant több alkalommal is Moszkvába rendelték. 1965-ben a KGB annyira elégedett volt a Caraman révén megszerzett NATO-anyagok mennyiségével, hogy elküldték egyik munkatársukat, Vlagyimir Arhipovot, hogy dolgozzon együtt vele. Minden rendben ment 1969-ig, amikor Ion Iacobescu ezredes, Caraman párizsi helyettese politikai menedékjogot kért az Egyesült Államokban. Ezután rövidesen letartóztatták Roussilhe-t és Nahit Imrét, Caramant pedig hazarendelték.

2. A Securitate szervezete 1965–1989 között

Miután Ceaușescu 1965 márciusában átvette a párt és az állam vezetését, folytatta a korábbi szovjetellenes politikát, ami jó hivatkozási alap volt a párt számára a nemzeti érdekek védelmére épülő retorikához. Ez utóbbinak az érvényességét viszont megkérdőjelezte, hogy a Román Kommunista Párt (1965 júniusában a Román Munkáspárt ezt a nevet vette fel) továbbra is összefonódott az előző két évtizedet meghatározó terrorral, Alexandru Drăghici megtartása a belügyminiszteri pozícióban pedig ennek az állandó mementója volt. Sőt a Gheorghiu-Dej utódlásáért folytatott manőverezések során Drăghici Ceaușescu kihívójaként lépett fel, és ő volt az egyetlen, aki a RKP PB március 20-i szavazásán, amikor Ceaușescut főtitkárrá választották, tartózkodott a szavazástól. Így Drăghici elmozdítása nemcsak leszámolás volt egy potenciális riválissal, hanem lehetővé tette volna Ceaușescu számára, hogy növelje a távolságot közte és a korábbi terrorra épülő rendszer között. Az új főtitkár nem késlekedett a cselekvéssel.

Az első manőver a Belügyminisztérium és az Állambiztonsági Főigazgatóság (*Departamentul Securității*, DS) ellen irányult. Mindkét szerv tevékenységét az 1965-ös alkotmányba foglalt „szocialista törvényesség” elve alapján bírósági felügyelet alá helyezték. Ugyanez az alkotmány nyilvánította Romániát Szocialista Köztársasággá a korábbi Népköztársaság helyett, adott több hatalmat a bíróságok kezébe, és 24 órában határozta meg azt a maximális időt, ameddig bárki vádemelés nélkül fogva tartható volt. Ugyanakkor, mint a törvények többségét, ezt is önkényesen alkalmazták.

Második lépésként Ceaușescu 1965 júliusában Drăghici helyettesét, Cornel Onescut, egyik pártfogoltját nevezte ki belügyminiszterré, aki a moszkvai pártiskolában tanult még az 1950-es években (Onescu 1972 áprilisáig töltötte be ezt a tisztséget).

Az 1967. július 22-i 710-es rendelet értelmében az Állambiztonsági Főigazgatóság, beleértve a DGIE tevékenysége közvetlen felügyeletét egy új szerv, az Állambiztonsági Tanács (*Consiliul Securității Statului*, CSS) vette át, amely a Belügyminisztériumon belül alakult meg. A CSS felépítése a következő volt: elnök, miniszteri rangban, egy első alelnök, két további alelnök és öt személy, akiket a Minisztertanács jelölt ki. 1972. április 19-én a CSS-t reintegrálták a Belügyminisztériumba, amelynek hivatalos neve a korábban a 19. század óta folyamatosan használt *Ministerul Afacerilor Interne* megnevezésről *Ministerul de Interne*-re (Belügyminisztérium) változott. A CSS-t felszámolták, és jogosítványait átvette az Állambiztonsági Igazgatóság (DS), amely a milícia és a börtönparancsnokság mellett a Belügyminisztérium egyik főigazgatóságaként működött.

Az Állambiztonsági Igazgatóság (DS) szervezete 1972-ben a következő igazgatóságokra tagozódott:

- a) Általános Belföldi Hírszerzési Igazgatóság (*Directia Generală de Informații interne*), amely magába foglalta az I. Igazgatóságot (Belföldi hírszerzés) és a II.

Igazgatóságot (Gazdasági kémelhárítás)

b) Általános Kémelhárítási Igazgatóság (*Directia Generală de Contraspionaj*). Idetartozott a III. Igazgatóság (Kémelhárítás) és a IV. Igazgatóság (Katonai kémelhárítás)

c) Általános Technikai-operatív Igazgatóság (*Directia Generală Technico-Operativă*), amely alá tartozott az V. Igazgatóság, amely a lehallgatókészülékek elhelyezéséért felelt, valamint a VI. Igazgatóság, amelynek feladata az illegális kiadványok azonosítása volt.

d) VII. Igazgatóság (Különleges anyagok és felszerelések)

e) VIII. Igazgatóság (Pártvezetők személyi védelme)

f) IX. Igazgatóság (Megfigyelés)

g) X. Igazgatóság (Bűnügyi vizsgálatok)

h) Külföldi Hírszerzési Részleg (*Departamentul de Informații Externe*, DIE, korábban DGIE)

i) Tájékoztatási és Dokumentációs Központ

j) „C” Osztály (Titkos iratok szállítása)

k) „D” Osztály (Dezinformáció)

1977-ben létrejött az Országos Rejtjel Központ (*Centrul Național de Transmisiuni Cifrate*) azzal a feladattal, hogy lebonyolítsa a külföldi román nagykövetségek, a Honvédelmi Minisztérium Katonai Hírszerzési Igazgatósága és a Román Kommunista Párt Központi Bizottsága minden rejtjeles kommunikációját. A szervezet a DIE alárendeltségében működött. 1978 márciusában a Belügyminisztériumon belül létrejött az Állambiztonsági Főigazgatóság (*Departamentul Securității Statului*, DSS). Vezetője miniszteri rangú államtitkári, míg az egyes igazgatóságok vezetői miniszterhelyettesi rangot kaptak. A DSS néhány változtatással a régi DS-szervezetet örökölte meg és ebben a formában működött egészen az 1989. december 30-i felszámolásáig.

A Securitate szervezete 1978–1989 között:

- Miniszteri rangú államtitkár, a DSS vezetője: Iulian Vlad tábornok
 - Miniszterhelyettes, a Külföldi Hírszerző Központ (CIE) vezetője: Aristotel Stamatoiu altábornagy
 - Miniszterhelyettes: Gianu Bucurescu vezérőrnagy
 - Államtitkár: Ștefan Alexie vezérőrnagy
- A DSS Politikai Tanácsa: Ioan Marcu vezérőrnagy
- UM 0544: Külföldi Hírszerző Központ (*Centrul de Informații Externe*, CIE): Aristotel Stamatoiu altábornagy
- UM 0195: Külföldi Hírszerzési Központ Belső Elhárítása (ellenőrizte a külföldi román nagykövetségeket, és monitorozta a román emigráció életét): Ioan Moț vezérőrnagy
- UM 0110: Külföldi Hírszerzési Központ Belső Elhárítása (*Contrainformații în cadrul*, CIE) (szocialista államok ügynökeinek monitorozása): Victor Niculiciu tábornok
- UM 0525: Rejtjelező egység – Gheorghe Radu vezérőrnagy
- Dunărea (Duna) Külkereskedelmi Vállalat (*Intreprinderea de comerț exterior*): Constantin Gavril ezredes
- I. Igazgatóság – Belföldi hírszerzés: Gheorghe Rațiu ezredes
- II. Igazgatóság – Gazdasági kémelhárítás: Emil Macri vezérőrnagy
- III. Igazgatóság – Kémelhárítás: Aurelian Mortoiu vezérőrnagy
- IV. Igazgatóság – Katonai kémelhárítás: Gheorghe Vasile altábornagy
- V. Igazgatóság – Őrzés és védelem (UM 0666, a Kommunista Párt vezetőségének védelme): Marin Neagoe vezérőrnagy
- VI. Igazgatóság – Bűnügyi vizsgálatok: Gheorghe Vasile vezérőrnagy

Különleges egységek:

- Speciális Terrorelhárító Egység (*Unitatea specială de luptă antiteroristă* [USLA]) (UM 0620): Gheorghe Ardeleanu ezredes
- „F” Különleges Követési Egység (*Unitatea specială de filaj F*): Ion Bajenaru ezredes
- Államtitkokat védő Különleges Egység (UM 0500)
- Önálló Külkereskedelmi Ügyosztály: Stefan Alexandru ezredes
- Tájékoztatási és Dokumentációs Központ: Dan Nicolici alezredes
- „D” Megtévésztségi Ügyosztály: Dumitru Tatu ezredes
- Önálló Jogi Titkárság: Florică Dobre ezredes
- Személyzet Nevelésének és Mozgósításának Önálló Ügyosztálya: Maria Petrescu ezredes
- Operatív Technikai Eszközök és Hírközlési Parancsnokság (*Comandamentul pentu Technică Operativă și Transmisiuni*): Ovidiu Diaconescu vezérőrnagy
- „T” Különleges Egység (telefonos és videó-alapú figyelőrendszerek elhelyezése): Alexandru Ţencu vezérőrnagy
- „C” Ügyosztály (titkos iratok szállítása): Mircea Ştefănescu ezredes
- „P” Különleges Egység (kutatás-tervezés): Teodor Hristea alezredes
- „S” Különleges Egység (postai forgalom ellenőrzése): Constantin Marinescu ezredes
- „R” Különleges Egység (a rádiótechnikai forgalom ellenőrzése): Remus Radu ezredes

Külön megemlítenő az UM 0110-es egység, amelynek szigorúan titkos feladata a szovjet tömb országaiból Románia ellen irányuló titkosszolgálati tevékenység elhárítása volt, beleértve a Ceauşescu elleni merényletek, illetve a Varsói Szerződés államainak esetleges romániai katonai beavatkozásához ürügyként felhasználható tevékenységek elhárítását is. Ez egyedülálló volt a Varsói Szerződés tagállamai között. Az UM 0110-es egység az RKP KB Fegyveres Erők és Állambiztonsági Csoportja keretében létrehozott különleges egységből nőtt ki, amelyet eredetileg Ceauşescu a pártvezetőség lojalitásának monitorozására hozott létre. Az egység vezetője Vasile Patilineţ, helyettese pedig Grigore Răduică tábornok volt. 1968 augusztusában, közvetlenül Csehszlovákia szovjet megszállását követően, Ceauşescu elrendelte az egység kibővítését annak érdekében, hogy titkos megfigyelés alá vonja azokat a román állampolgárokat, akik a szovjetekkel vagy más kelet-európai országokkal tartanak fenn kapcsolatot. Az új, még számozás nélküli egység vezetője Aurel Mircea ezredes lett, és közvetlenül Răduică tábornoknak, illetve magának Ceauşescunak volt alárendelve. A kibővített egységnek mintegy száz operatív tisztje volt, a személyzeti, titkársági, archiválási és pénzügyi feladatok ellátására pedig rendelkezésre állt egy adminisztratív kiszolgáló személyzet. Az egység felhatalmazással rendelkezett a Varsói Szerződés tagállamai által Romániában fenntartott nagykövetségek összes telefonbeszélgetésének lehallgatására. Továbbá személyesen Ceauşescutól magánszemélyek megfigyelésére is kapott megbízásokat, akik jellemzően a nála hosszabb párttagsággal rendelkező és az ő főtitkári tevékenységét kritikával figyelő párttagok voltak. 1972 áprilisában Ceauşescu engedélyezte, hogy operatív megfontolásból az egységet névlegesen az UM 0920-as, a Külföldi Hírszerzési Részleg (DIE) kódjával jelöljék, ahol az UM a „katonai egységet” (*unitatea militară*), a 0 a titkos egységet jelentette, a 920 pedig a DIE kódszáma volt. Az új egységet az UM 0920/A jellel jelölték, vezetője pedig Constantin Iosif alezredes lett. Az UM 0920/A jelölést Ion Mihai Pacepa tábornok 1978. augusztusi átállását követően felváltották az UM 0110-asra.

A Securitate szervezeti felépítésére vonatkozóan átfogó és részletes anyagot közölt az *Evenimentul Zilei* napilap 1993 júliusában, ugyanakkor ez nem tartalmazott információt a szervezet valós erejéről. A Securitate közvetlen Ceauşescunak való alárendelése egyértelműen kiviláglik abból az akciótervből, amelyben legfőbb feladatoként az szerepelt, hogy „következtesen azon dolgozzon, hogy a Fegyveres Erők Legfőbb Parancsnokának, Nicolae Ceauşescu elvtársnak a parancsait és útmutatásait a leghívebben végrehajtsa”. Célkitűzései:

- a. Felfedni, előre jelezni, megelőzni és nyomatékosan harcolni minden olyan cselekedet ellen, amely veszélyeztetheti az állambiztonságot és a nemzeti egységet, függetlenséget és biztonságot.
- b. Biztosítani a Legfőbb Parancsnok személyes biztonságát és a kiemelt külföldi küldetések teljes körű végrehajtását.
- c. „Megelőzni, elhárítani és semlegesíteni a külföldi reakciós körök és nacionalista, irredenta és fasiszta, ellenséges emigráns csoportok és a belföldi ellenséges elemek által végrehajtott akciókat.” Külön figyelmet szenteltek arra, hogy a „magyar reakciós csoportokba” ügynököket építsenek be, illetve, hogy működésüket ellehetetlenítsék, valamint hogy elhárítsák az „információgyűjtés és zavarkeltés céljával Romániába küldött ügynököket”. A fenti feladatok ellátásával az I. és a III. Igazgatóság, valamint a CIE volt megbízva. Az „ellenséges elemek” csoportjába tartoztak a „korábbi burzsoá-földbirtokos pártok”, az „állambiztonság elleni bűncselekmények elkövetése miatt korábban elítéltek”, valamint azok, akik „a vallás leple alatt új szektákat alapítottak, hazai elemeket anarchikus tettekre bujtottak fel vagy vallásos jellegű álproblémákat hoztak fel érvekként arra, hogy beleavatkozzanak az ország belügyeibe”. Kiemelt figyelmet fordítottak a neoprotestáns szektákra és a görög katolikus egyházra.

Az akcióterv harmadik bekezdésben szereplő belbiztonság fogalmának meghatározásakor említésre érdemes, hogy ebbe beletartozott a disszidálás, hivatalos román megfogalmazás szerint az „illegális külföldön maradás”, valamint az „illegális határátlépés”. Információgyűjtési feladata volt az első négy igazgatóságnak, az USLA-nak, a CIE-nek és a CIE elhárítási részlegének „azon személyekre vonatkozóan, akikről valószínűsíthető, hogy külföldön maradnának, és ezért meg kell akadályozni ez irányú tervüket”. Az „illegális” terminus itt magyarán azt jelenti: ebben a szóhasználatban a „román jogszabályokkal ellentéteset” jelent, és nem a fogadó ország törvényeivel ellenkezőt, amely adott esetben hajlandó lett volna menedéket nyújtani. Ennek a jelentőségét akkor érthetjük meg, ha tisztában vagyunk azzal, hogy egy román állampolgár számára az útlevelel megszerzése privilégiumnak számított, és nem állampolgári jognak, ráadásul a szolgálati útlevelek esetében gyakran feltétel volt, hogy az útlevelel tulajdonosa külön szolgálatokat tegyen a Securitate-nak. A fentiek fényében az „illegális” külföldön tartózkodás, illetve az ország „illegális” elhagyása nemcsak az egyéni utazási szabadság megsértésének tekinthető, hanem szembeszegülés is volt a Securitate azon hatalmával, hogy minden állampolgár mozgását ellenőrizze. Az útlevelel-ellenőrzést a Belügyminisztérium Útlevelel Igazgatóságának tisztjei végezték, akik hírszerzői kiképzésben is részesültek, miközben a határőrizet a Belügyminisztérium ellenőrzése alá vont határőrség biztosította.

A Securitate további feladata volt a gazdasági szabotázsakciók feltérképezése és megelőzése. E téren a II. Igazgatóság és az Önálló Külkereskedelmi Ügyosztály rendelkezett illetékességgel. A szabotázs fogalmát igen tágan határozták meg, beletartozott például a nagyüzemek, vízi erőművek biztonságának, az export minőségének és „a dolgozók elégedettségének” veszélyeztetése. Kiemelt figyelmet tulajdonítottak minden olyan eseménnyel szembeni védekezésnek, legyen ez akár meghibásodás vagy gazdasági jellegű viszály, amely negatívan befolyásolhatta az erőművek működését. Prioritást élvezett az energia-program, amelynek két oszlopát a cernavodai nukleáris erőmű és a Turnu Severin-i vízi erőmű képezték – ezek védelmére külön terv készült, amelyben az „Energia” és az „Atom” fedőnévvel illették a létesítményeket. A védelmi szektorban észlelt szabotázsakciók elhárításában a II. Igazgatóság mellett a IV. Igazgatóság, valamint a Securitate Államtitkokat védő Különleges Egysége is szerepet kapott.

A gazdasági biztonság fogalma magába foglalta a vasúti és vízi szállítmányozás, telekommunikáció, mezőgazdaság, élelmiszeripar, építőipar és a tudományos kutatás területeit. E területeken a II. Igazgatóság felelt a termelés folyamatosságának biztosításáért és minden azt megszakító, akár szándékolt, akár véletlen cselekmény megelőzéséért. Ugyanakkor az Igazgatóság feladatai nem szorítkoztak csak a fentiekre,

hanem egyfajta gazdasági „think tank” szerepet is szántak neki. Elvárás volt az Igazgatósággal szemben, hogy felmérje a tudományos kutatási és beruházási programok előrehaladását, elkülönítse a tervezési hibákat, és jelentéseket tegyen a helytelen gazdasági intézkedésekről. Ilyen körülmények között nem meglepő, hogy a II. Igazgatóság volt a legtájékozottabb szerv Romániában, amely átfogó képpel rendelkezett az ország valós gazdasági állapotáról. Az 1980-as évek végén Elena Ceaușescu megtiltotta Emil Macri vezérőrnagynak, hogy jelentéseit továbbítsák a férjének: ebből is kiderül, felismerte, kié a felelősség a nehéz gazdasági helyzetért. A rendszer fennállásának utolsó három évében gyakran előfordult, hogy Macri vidéki helyszíneken együtt ebédelt helyi DSS-vezetőkkel, ahol kifakadt az elnök gazdasági programjának „ostobasága” és Elena miatt.

A Macri és az általa vezetett II. Igazgatóság által gyűjtött és továbbított információk külföldi kezekbe kerülését volt hivatott elhárítani a III. Igazgatóság. A külgazdasági kapcsolatokra vonatkozó intézkedések „Atlas” fedőnéven futottak. Az Atlas-program keretében a II. Igazgatóság és a CIE kémelhárításért felelős egysége felügyelte a külföldi vállalatokkal kötött szerződéseket, ezek végrehajtását, valamint a szerződések keretében külföldre utazó román alkalmazottak tevékenységét. Erőfeszítések történtek annak érdekében is, hogy az iraki és líbiai nagyberuházásokhoz szállított, kőolaj-kitermeléshez szükséges eszközök és építőanyagok megfelelő minőségűek legyenek, hogy igazolják a román munkavégzés szakszerűségét.

Az akcióterv 5. fejezete a külkereskedelemre irányult. Nagy hangsúllyal szerepelt itt az import-export szerződések részleteinek védelme. Az ennek érdekében meghozandó intézkedéseket a „Mercur” fedőnevű akcióterv tartalmazta, végrehajtásáért a II., III. és IV. Igazgatóság, az Önálló Külkereskedelmi Ügyosztály, az Államtitkokat védő Különleges Egység, a CIE és ennek kémelhárító egysége felelt. A gazdasági hírszerzés támogatandó volt: „intézkedéseket kell hozni minden egyes alkalommal, hogy a fejlett technológiákra vonatkozóan adatokat szerezzünk [...] és hogy külföldi vállalatokat és üzletembereket győzzünk meg arról, hogy román partnerekkel való üzletkötés kérdésében kedvező álláspontra helyezkedjenek”. Mindez része volt a CIE feladatainak. A gazdasági szabatázs elhárításával megbízott egységeket ugyanakkor felkérték, hogy „támogassák a Dunărea külkereskedelmi vállalatot, hogy a közvetítésével leszerződött termékeket időben szállíthassák le”. A Dunărea vállalatot a CIE külön vállalatként fegyverek eladására és az így szerzett jövedelem „tisztára mosására” használták fel.

A kémelhárítás a III. Igazgatóság feladata volt. Az Igazgatóság különböző osztályokra tagozódott, amelyek az üzletemberek, turisták, diplomaták, nagykövetségek és külföldi vállalatok helyi alkalmazottai, valamint a külföldiekkel (beleértve a külföldön élő rokonokat) érintkező román állampolgárok megfigyelését végezték. A román állampolgárok és külföldiek közötti kapcsolatokra vonatkozó korlátozásokat az államtitkok védelmére vonatkozó 1971. évi 23-as törvény, valamint a 408/1985-ös rendelet szabályozta, amelyek értelmében bűncselekményt követett el az a román állampolgár, aki elmulasztott jelenteni egy külföldivel folytatott beszélgetést. Ez a rendelet gyakorlatilag újraélesztett egy 1958-ban bevezetett rendelkezést, ami illeszkedett az akkori drákói intézkedések körébe, amelyekkel a szovjet csapatok kivonását követően az állam belső biztonságát kívánták szavatolni. Ennek értelmében minden külföldi személlyel történő érintkezésről tájékoztatni kellett a pártot vagy a belügyminisztériumot, és ennek be nem tartása „eltérést jelentett az állampolgári és pártszerű magatartástól”.

A minisztériumokban és állami intézményekben, mint például a számítástechnikai és kutatóközpontokban, az államtitkok védelméért a Securitate Államtitkokat védő Különleges Egysége felelt. A minisztériumokkal szemben elvárás volt, hogy maximálisan együttműködjenek a fenti egységgel, hogy megelőzhessenek minden információ-kiszivárgást. Könnyen észrevehető, hogy a 408-as rendelet alkalmazása során fennállt a veszély, hogy a Securitate egyes egységei között kompetenciaátfedés alakul ki, amennyiben a rendelet megsértésében szükségszerűen érintett volt egy külföldi személy, akiknek ellenőrzése a III. Igazgatóság kompetenciájához tartozott, valamint egy belföldi állampolgár is, akiknek tevékenységét viszont az Államtitkokat védő Különleges Egység felügyelte.

A III. Igazgatóságnak igen tág területet kellett ellenőrzése alá vonnia: a működési szabályzata szerint figyelnie kellett „a rádióamatőröket és bélyeggyűjtőket, valamint minden olyan személyt, aki külföldi kapcsolatokkal rendelkező egyesületekhez tartozik”, hogy felfedjék az áruló magatartás esetleges jeleit. Ugyanebbe a csoportba tartoztak a szabadkőművesek. Az Igazgatóságnak lépéseket kellett tennie annak érdekében, hogy „jobb minőségű adatokat gyűjtsön a szabadkőművesek Romániára vonatkozó jelenlegi terveiről, és hogy szorosabb ellenőrzést biztosítson azon személyek fölött, akik azzal gyanúsíthatók, hogy külföldi szabadkőműves tevékenységekben vesznek részt”. A Belügyminisztérium és a Securitate személyzetének ellenőrzéséért a IV. Igazgatóság, a katonai kémelhárítás felelt (a Securitate tisztjei katonai ranggal rendelkeztek). Feladata volt „folyamatos ellenőrzést gyakorolni” a tisztek és családjaik, valamint a katonai intézményekben tanuló külföldiek felett.

A DSS-célpontok lehallgatásának technikai feltételeit a „Tonola” néven is ismert „T” Különleges Egység biztosította. Az egységnél dolgozó tisztek nemcsak elhelyezték a mikrofonokat a kijelölt lakásokban és irodákban, valamint a lehallgatókészülékeket a telefonközpontokban, hanem lejegyezték az így megszerzett információkat, és továbbították a lehallgatást megrendelő Igazgatóságnak. Az „S” Különleges Egység a levelezések ellenőrzését végezte, míg az „R” Különleges Egység biztosította a rádiókommunikációt a központi igazgatóságok és a megyei kirendeltségek (részlegek) között. Az „R” egység felelt továbbá az amatőr rádiósok által sugárzott adásokért, amiknek a működéséhez különleges Securitate-engedély szükségeltetett, valamint figyelt az esetleges illegális rádiós sugárzásokra. Minden megyei Securitate-kirendeltségnek volt saját „T” és „S” egysége.

Ceaușescu felismerte, hogy személyes hatalmi pozíciója végső soron a Securitate lojalitásán múlik. Következésképpen igyekezett jól megfizetni a Securitate alkalmazottait, így az itt dolgozók magasabb bérezésben részesültek, mint egyenrangú kollegáik a hadseregben. Egy Securitate-alezredes havi fizetése 1989 decemberében 7800 lej volt, 1000 lejjel több, mint egy, a hadseregben szolgáló alezredesé; ez a bér ugyanakkor kétszerese volt az akkori átlagbérnél. A Securitate-tiszteknek lehetőségük volt vásárolni a pártvezetés részére fenntartott bolthálózatban, és igénybe venni olyan létesítményeket, amelyekhez a hadsereg alkalmazottai nem férhettek hozzá. Ráadásul az ország biztonságának szavatolása helyett a hadsereg szerepe arra szorítkozott, hogy olcsó munkaerőt biztosítson a Ceaușescu által kezdeményezett megalomán építkezési projektekhez. Mivel a drákói gazdasági intézkedések hatására az 1980-as évek közepére mind nagyobb és mindinkább terjedő elégedetlenség volt tapasztalható a Ceaușescu-féle politikával szemben, a kondukátor még inkább rászorult arra, hogy hatalmát a kényszer erejével tartsa fenn, és ehhez a Belügyminisztérium még szorosabb kézben tartására volt szükség. A fenti megfontolások vezettek oda, hogy 1987. október 3-án Ceaușescu egy családi barátot, Tudor Postelnicut bízott meg a Belügyminisztérium vezetésével. Utódja a Belügyminisztérium miniszteri rangú államtitkári székében, valamint a Securitate élén Iulian Vlad tábornok lett.

A lakosság növekvő ingerültsége láttán, amelyet szemléletesen példáztak az 1987. novemberi brassói zavargások, Ceaușescu megparancsolta Postelnicunak, hogy javítsa a biztonsági erők hatékonyságán. E célból készült a 02600/1988-as miniszteri rendelet (1988. július 5.) a „A Belügyminisztérium egységei által meghozandó intézkedésekről a harci beavatkozási hatékonyság növelése érdekében”. A rendeletet kísérte továbbá a lakodalmak éttermekben való megtartására vonatkozó minisztériumi tilalom, amelynek célja az emberek csoportosulásának megakadályozása volt. A Silviu Brucannal és Nicolae Militaruval 1990. augusztus 23-án készült interjúban az említettek azt állították, hogy Bukarestben Gheorghe Goran ezredes, fővárosi DSS-parancsnok vezetésével egy 600 fős különleges biztonsági alakulat is szolgálatot teljesített. Ezekhez az erőkhöz hozzászámítandó az a 484 fő, akik Marin Neagoe vezérőrnagy parancsnoksága alatt a diktátor testőri feladatát ellátó Elnöki Védelmi Erőt képezték (Securitate V. Igazgatósága). A vidéki reptereken ugyanakkor kisebb USLA-egységek is állomásoztak. Az Elnöki Védelmi Erő és az USLA tagjait kiképezték a városi harci technikákra, és modern, infravörös-érzékelős automata fegyverekkel voltak felszerelve. Brucan állítása szerint egy 1985-ben készített beavatkozási tervet végrehajtva ők

foglalták el a stratégiai épületeket, a televízió- és rádióadókat, valamint a Védelmi Minisztérium és a Központi Bizottság épülete körüli állásokat, majd 1989. december 22-én este 7 órakor összehangolt módon orvlövész-támadást indítottak a hadsereg ellen, valamint a Bukarest központjában és a televízió-székháznál felvonuló civil tüntetők ellen. Egyes tisztek közülük két személyi igazolvánnyal és útlevéllal, illetve két lakáskulccsal is rendelkeztek olyan lakásokhoz, ahol élelmiszerekkel feltöltött mélyhűtő, valamint uniformisok és civil ruhák vártak rájuk. Ezeknek a különleges biztonsági egységeknek a szerepe az volt, hogy kiegészítsék az 1989-es forradalom idején 23 370 főből álló belbiztonsági alakulatokat (*trupele de securitate*).

Fordította: Stefano Bottoni

¹ A tanulmány a Krzysztof Persak és Łukasz Kamiński szerkesztette *A Handbook of the Communist Security Apparatus in East Central Europe 1944–1989* (Warsaw, Institute of National Remembrance, 2005) című kötet Romániáról szóló fejezetének (285–328.) első része. Az írás eredeti címét („Romania”) megváltoztattuk, illetve az áttekinthetőség kedvéért fejezetcímeket alkalmaztunk. A tanulmány második, befejező részét a *Betekintő* következő számában közöljük.

² A későbbi kutatások eredménye jóval magasabb számokat, az 1964. augusztus végéig szabadlábra helyezett személyek esetében körülbelül tízezeres nagyságrendet mutatnak. Vö. Stefano Bottoni: *Transilvania roşie. Comunismul român şi problema naţională, 1944–1965*. Cluj-Napoca, Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităţilor Naţionale – Kriterion, 2010. 252. (*A ford.*)